

Fredagen den
1 juni 1979

Fredagen den 1 juni

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes av andre vice talmannen.

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

§ 1 Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia (forts.)

Fortsattes överläggningen om utrikesutskottets betänkande 1978/79:33.

OSWALD SÖDERQVIST (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Bara en stillsam fråga till Carl Lidbom med anledning av det engagerade anförande han höll strax före middagspausen: Varför tog inte den socialdemokratiska ledningen och riksdagsgruppen något mera konkret initiativ i Sydafrikafrågan förrän 1977? Från 1970 till 1973 fanns det en säker socialistisk majoritet här i kammaren. Det hade funnits möjligheter att då gå ut med en lagstiftning av det slag vi nu diskuterar. Det fanns då också förslag från vpk i den riktningen. Men då togs inga initiativ.

Carl Lidbom sade att det nu är på tiden att riksdagen griper in och ser till att det händer någonting i Sydafrikafrågan. Den var lika akut i början av 1970-talet som den är nu. Som vi har konstaterat tidigare i debatten i dag var förtrycket lika stort då som det är nu.

Detta är ett tecken på ett litet väl kort socialdemokratiskt perspektiv, som jag tycker inte är särdeles renommerande. Därför skulle jag gärna vilja veta varför det inte hände någonting före 1977.

ALLAN HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Carl Lidbom har en vana att i debatterna slunga ut påståenden – om det sedan finns täckning för dem eller inte spelar mindre roll. När vi senast diskuterade Sydafrikafrågorna i kammaren i den här formen – det var den 4 juni 1977 – slungade han ut diverse påståenden om innebörden av utskottets betänkande, vilka alla hade det felet att de icke överensstämde med texten. I dag har han slungat ut andra påståenden. Han har påstått att min inställning i dag är en annan än 1977. Jag vet inte vad han stöder det på. Jag kan inte finna något stöd för det i någon text.

Carl Lidbom har också anmärkt på några synpunkter i motionen, där det förfäktas att det naturliga för vårt land vore att på alla sätt försöka bidra till en förbättring av förhållandena för de svarta. Detta åstadkommer man bäst genom att försöka påverka de svenska företag som är verksamma i Sydafrika, så att de ytterligare anstränger sig för att försöka erbjuda rättvisa anställningsvillkor, etc., etc. Den väg som regeringen enligt propositionen slår in på, heter det i motionen, kommer att försämrade eller helt omintetgjorda de svenska dotterföretagens möjligheter att arbeta för gynnsammare förhållanden för

Fredagen den
1 juni 1979

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

sina svarta anställda.

Det ligger väl mycket i det, Carl Lidbom? Det ligger väl mycket i att de svenska företagen, om inte står i särklass så dock har spelat en särskild roll när det gäller att förbättra villkoren för de svarta. Om nu de svenska företagen stryps blir det i varje fall inte till fördel för den svarta arbetskraften. De arbetsgivare som övertar de svenska företagen kommer säkerligen inte att vara så noggranna som de svenska har varit med att förbättra arbetsförhållandena för de anställda.

Men Carl Lidbom vill ha konfrontation. Det är enligt hans åsikt det allena saliggörande. Det finns emellertid utrymme också för andra åsikter, som säger att man bör söka att successivt förbättra förhållandena inom landet och därmed skapa bättre förhållanden för de svarta. Det kan hända att det är omöjligt, det kan hända att det är orealistiska förhoppningar, och då må det i så fall vara det, men det är i alla fall ett försök.

Jag tyckte att Carl Lidbom nådde kulmen i dag när han talade och talade om den *formella* tolkning av FN-stadgan som vi moderater gör när vi vill att säkerhetsrådet skall besluta om sanktioner och inte generalförsamlingen.

Den formella tolkningen! Jag erinrar mig då hur Östen Undén i föredrag efter föredrag, i riksdagsdebatt efter riksdagsdebatt, i pressartiklar kämpat för att få gehör för sin åsikt att kardinalpunkten för vårt medlemskap i Förenta Nationerna är att säkerhetsrådet och ingen annan institution bestämmer om sanktioner.

Detta kallar Carl Lidbom en formell tolkning. Då slog mig tanken att det ändå måtte ligga ljusår mellan Östen Undén och Carl Lidbom som uttolkare av FN-stadgan.

CARL LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Konfrontation! Ja, det är egentligen inte så farligt med konfrontationen, i varje fall inte här i Sveriges riksdag. Alla partier utom moderaterna har skäligen lätt att tala utrikespolitik med varandra, men moderaterna har utmärkt sig för att ha sin alldeles egen utrikespolitiska profil. Det gäller Sydafrika. Moderaterna ogillar isoleringsstrategin och sanktionspolitiken – det framgår av deras inställning när det gäller Irak, och det framgår av deras reservation till utrikesutskottets betänkande.

Det gäller Vietnam. De vill straffa Vietnam genom att dra ner biståndet. Det gäller flygplansfrågor och Sveriges säkerhetspolitik, som vi hörde i utrikesdebatten. Det gäller EG, där rätt framträdande moderater är ute efter medlemskap även om herr Bohman förskräckt har flytt undan och läxat upp vederbörande inflytelserika kamrater. Men det är *en* sak.

Nu till detta ärende och Sydafrika. Herr Hernelius vill inte ha någon konfrontationspolitik. Han vill att man skall försöka samförståndets linje, försöka att via uppmuntran av de progressiva krafterna i Sydafrika få till stånd förbättringar för de svarta.

Ja, det är den linje som under så många år, under flera decennier har rekommenderats av västvärldens förespråkare. Men under senare tid har vi inte upplevt något annat än en ständig skärpning av förhållandena i Sydafrika

med dramatiskt upptrappade motsättningar – efter Sharpville-massakern och efter Soweto – och med ett alltmer brutalt förtryck från den sydafrikanska regimens sida.

Vad som nu har hänt är att FN-majoriteten ända sedan 1962 sagt att det inte finns någonting att hoppas på i fråga om en samförståndslinje. Här är det nödvändigt med isolering, hårda påtryckningar och sanktioner mot Sydafrika. Vad som hänt i Sverige är att vi anslutit oss till denna politik, och vi har förespråkats den i FN. Vi har som framgår av detta ärende tyckt att Sverige borde kunna på egen hand visa sin beredskap att bidra till isoleringen av Sydafrika.

Herr Hernelius har sällskap med andra utanför Sveriges gränser, vilka fortfarande tror på samförståndspolitiken, men här i denna kammare står herr Hernelius ganska isolerad.

Herr Hernelius säger att han inte har ändrat ståndpunkt sedan 1977. Men hur kunde moderata samlingspartiet, som ingick i trepartiregeringen, stå bakom ett riksdagsbeslut som innebar att riksdagen beställde en lagstiftning innebärande förbud mot kapitalexport till Sydafrika såsom en ensidig svensk åtgärd, om herr Hernelius och hans parti redan då hade uppfattningen att ensidiga åtgärder utanför FN-stadgans ram är av ondo? Han måste självfallet också haft uppfattningen att det i varje fall inte stred emot FN-stadgan att vidta ensidiga sådana åtgärder, för annars är det helt obegripligt att hans parti kunde biträda den uppfattningen.

ALLAN HERNELIUS (m) kort genmäle:

Herr talman! Nu tog bestämt Carl Lidbom munnen för full. Låt mig börja med några saker.

Vad beslutet 1977 innebar var att vi beställde en lagstiftning mot kapitalexport, beställd i den meningen att vi senare skulle pröva lagstiftningen i samband med den utredning som skulle undersöka följderna för Sverige av en sådan ensidig åtgärd. Det var det vi gjorde. Det var två saker, inte en sak. Det glömde Carl Lidbom redan då, och det sade han i debatten efteråt, trots att han själv varit med om att utforma den text som utskottet lade fram.

För det andra fattade herr Lidbom inte riktigt att vad moderaterna vill i detta sammanhang är att vi skall följa FN:s regel, att sanktioner skall bestämmas i säkerhetsrådet och icke av generalförsamlingen. Vad konfrontationen beträffar, så tror vi att man på arbetsplatserna mår bättre av att försöka gå fram med olika reformer. Ett progressivt svenskt företag – jag använder gärna det uttrycket i detta sammanhang – kan ge förbättrade möjligheter för sina anställda i förhållande till andra företag. Det tycker vi är en framstegspolitik. Om det sedan leder till resultat på arbetsmarknaden vet vi inte. Det är det jag talar om.

För det tredje noterade jag också att herr Lidbom drog in Vietnam i debatten. Jag skall mycket gärna ta en debatt om Vietnam med herr Lidbom, men jag är inte säker på att talmannen tillåter det. Det hör kanske inte direkt till ämnet.

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

Det förefaller mig litet underligt att herr Lidbom vill att Sverige skall vidta ensidiga sanktioner mot förtryck i ett land men samtidigt vill vara med och ge bidrag till ett land som förtrycker andra länder och företar krig mot andra länder. Hur hänger det ihop?

CARL LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Hernelius anser att man skall försöka arbeta för förbättringar av de svarta anställdas förhållanden på fabriker och andra arbetsplatser i Sydafrika. Vad det här gäller är om vi skall driva en politik för ökade svenska investeringar i Sydafrika, vilket har varit fallet under en rad år, eller om vi skall försöka sätta stopp för denna utveckling, begränsa investeringarna och trappa ner dem. Det sista skulle utgöra ett led i ansträngningarna att isolera Sydafrika, en hjälp och ett stöd till de svarta i Sydafrika och ett stöd för ansträngningarna i FN att få säkerhetsrådet att äntligen agera.

Detta med förbättringar för de anställda är svepskäl av dålig kvalitet. Företagen i Sydafrika är tvungna att lyda sydafrikansk lag. Arbetar man i Sydafrika får man tillämpa förtryckarlagstiftning i Sydafrika även om man är svensk företagare. Det är bedrövt. Och det borde vara ett skäl för svenska företagare att uppleva det som ganska obehagligt att vara installerad i Sydafrika.

FN-stadgan innebär inte något hinder för staterna att vidta vissa påtryckningsåtgärder även om de inte har anbefallts av säkerhetsrådet. När har någonsin den tolkningen sanktionerats? Och om den tolkningen var den riktiga, hur kunde då moderaterna över huvud taget gå med på 1977 års beslut? Trots det herr Hernelius påpekar nu, så beställde riksdagen 1977 ett förslag till lag om kapitalexportförbud. Det beställde man därlör att man ansåg att det inte gick att vänta på säkerhetsrådets beslut om sanktioner. Det skulle ha tagit för lång tid. Det var för ovisst om det skulle bli någonting av.

Vi borde tvärtom gå fram med ensidiga åtgärder för att på det sättet öka trycket både på Pretoria och på säkerhetsrådet. Men helt ogenerat vänder moderaterna helt om på klacken. Det må ni väl göra – ni har egentligen bara återvänt till era ursprungliga fällor.

Det är ganska typiskt att herr Hernelius slutar sin replik med att än en gång demonstrera att moderaterna inte kan skilja på förtryck och förtryck. För er är det ingen skillnad på förtrycket i den ena staten och den andra, och ni älskar att ta in kommuniststater i sammanhanget. För er är det inte något speciellt märkvärdigt att man tvingar människor att vara utlänningar i sitt eget land, med detaljerade föreskrifter om var man får vistas och inte, vem man får gifta sig med och vem man får umgås med, hur man skall leva över huvud taget. För er är det inget märkvärdigt att människor brännmärks från födseln. Det finns inget som skiljer förtrycket i Sydafrika från förtrycket i några andra länder.

Men det gör det för oss. Och det gör det för en förkrossande majoritet av världsopinionen, i varje fall om FN i någon liten mån speglar denna

världsopinion. FN har behandlat fallet Sydafrika som unikt. Vi anser att det är unikt. Herr Hernelius och moderaterna anser inte att det är unikt. All right – det är er rättighet.

Nr 165

Fredagen den
1 juni 1979

Andre vicé talmannen anmälde att Allan Hernelius anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Apartheidpolitiken är kanske mänsklighetens mörkaste skamfläck i dag. Talet om alla människors lika värde och rättigheter är ett tomt hån för många människor på vår jord. Ingenstans är det hänet så uttalat som för de många icke vita som lever i Sydafrika.

I Sverige betraktar vi apartheidpolitiken i Sydafrika som ett hot mot den internationella freden och säkerheten. Så uppfattas apartheidpolitiken också av en bred majoritet av världens länder. Apartheidpolitiken fortgår dock, till synes oberörd av omvärldens fördömanden. De förändringar som har ägt rum är obetydliga. I vissa fall kan man tala om allvarliga bakslag för dem som i apartheidpolitikens länder kämpar för lika värde och rättigheter för människorna oberoende av hudfärg. Bantustanpolitiken är ett avskräckande exempel. Förtrycket finns där i många former.

De raslagar som i dag gäller i Sydafrika infördes så sent som 1948, bara ett par år efter det att vi hade bevittnat det folkmord som judarna utsattes för i Europa. Det finns anledning att erinra om detta, eftersom apartheidpolitiken är ett utslag av samma kusliga föreställning, nämligen att människans värde skulle vara beroende av etnisk tillhörighet eller ras. Det visar att det fortfarande finns stora grupper vita som anser att den egna rasen är den överlägsna, att den skall vara mänsklighetens härskare.

Ingenting skulle vara mer förnedrande för oss än att ogenerat spela med i detta. Det är därför som det är så angeläget att riksdagen i dag antar det förslag som ligger på riksdagens bord. Det innebär att vi i Sverige vidtar åtgärder som begränsar vårt ekonomiska engagemang i Sydafrika, som visar att vi vill vara med och dela ansvaret i kampen mot rasförtrycket.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till hemställan i utrikesutskottets betänkande nr 33.

Det sägs i moderaternas reservation till betänkandet att vi genom den föreslagna lagstiftningen stöder de krafter som vill ha en konfrontation i Sydafrika. Låt oss då komma ihåg att de svarta och färgade i Sydafrika under många årtionden sökte att utan våld och konfrontation få rättvisa. Man sökte genom olika sammanslutningar och påtryckningsgrupper inom de egna leden påverka de härskande. In i det sista har man sökt utvägar för att på fredlig väg nå en situation, där de mänskliga rättigheterna gäller alla. Men vad hände? Den fredliga demonstrationen i Sharpeville mot passlagarna möttes med våld, och polisen sköt ihjäl 69 människor, mest kvinnor och barn. När skolungdomar opponerade sig mot raslagarna i Soweto 1976, dödade polisen hundratals barn och ungdomar, och sårade tusentals. Dagligen inträffar händelser liknande dessa. Det får vi aldrig veta särskilt mycket om. Är det då

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

så underligt att de icke vita anser att konfrontation och våld kan bli den enda utvägen?

Men vi har från vårt håll en möjlighet att utifrån arbeta för att de svarta och färgade invånarna i Sydafrika inte skall behöva ta till ytterligare våld. Vi har ett gemensamt instrument, FN, som vi kan använda i det syftet.

Sverige har under många år varit aktivt för att åstadkomma gemensamma internationella aktioner mot Sydafrika. Ett exempel på detta är förbudet mot vapenleveranser till Sydafrika. Hösten 1976 tog Sverige initiativ i FN:s generalförsamling till en resolution, i vilken FN:s säkerhetsråd uppfordrades att överväga åtgärder för att hindra utländska nyinvesteringar i Sydafrika. De nordiska länderna samverkade med andra länder för att få igenom det här förslaget, och det antogs med stor majoritet vid det tillfället. Vid efterföljande generalförsamlingar har motsvarande resolutioner antagits. Som påpekas i utskottsbetänkandet har dessa resolutioner senare utvidgats till att också gälla finansiella lån till Sydafrika. Säkerhetsrådet har, som vi har hört flera gånger i dag, ännu inte vidtagit några åtgärder med den inriktning som FN:s generalförsamling ställt sig bakom. Det är mot denna bakgrund man skall se det svenska initiativet att ensidigt besluta om åtgärder för att förbjuda investeringar i Sydafrika och Namibia. Det är inte fråga om, som det påstås i reservationen, att vi därmed skulle bryta mot FN-stadgan eller mot folkrättsliga regler. Förslaget är helt förenligt med dessa internationella åtaganden och är ett led i vår strävan att markera att vi inte bara med ord stöder apartheidpolitikens offer utan också är beredda att göra vissa uppoffringar, om så är nödvändigt. Det är en fråga om solidaritet med förtryckta människor.

Herr talman! Det är givetvis vår förhoppning att andra länder skall följa vårt exempel. Det är på det sättet som man åstadkommer en internationell opinion. Vi vet att det tog lång tid innan vi åstadkom framsteg i kampen för ett vapenembargo mot Sydafrika. Det är vår förhoppning att det inte skall ta lika lång tid för att uppnå internationell enighet i det här fallet. Man kan ha ett visst hopp efter en omröstning som ägde rum i FN i går. Vi vill ju ändå till sist att FN skall bli det effektiva instrumentet i det här arbetet.

De åtgärder som vi diskuterar här i dag kan också ses som ett stöd för de vita. Vi kan och vill hjälpa dem att inse att de i sitt eget land måste verka tillsammans med majoriteten, om de vill undvika en konfrontation och en ökad användning av våld för att majoriteten skall uppnå rättvisa. De västliga demokratierna har här, som Carl Lidbom sade tidigare i dag, ett stort ansvar att i handling visa solidaritet med de förtryckta. Vi kan här visa att demokratierna verkligen står på de förtrycktas sida och därmed stärka respekten för det samhällssystem som vi bekänner oss till.

I reservationen finns en lång rad argument som vill belysa alla de svårigheter, tekniska och formella, som är förknippade med denna lag. Jag tycker att dessa invändningar ofta har karaktären av den obotfärdiges förhinder. Det finns ju situationer där solidariteten kräver att vi tar steg, som kan leda till vissa komplikationer för vårt eget land. Om man ser svårigheterna i det stora perspektivet är de trots allt mycket marginella. Jag är

övertygad om att det beslut som vi här går att fatta kommer att bidra till att stärka respekten för Sverige och Sveriges agerande i internationella sammanhang, en respekt som bygger på att vi inte bara uttalar vackra fraser utan på att vi också är beredda att handla.

Jag är också övertygad om att de svenska företag som är berörda av förslaget inte får sin verksamhet försvårad i övriga delar av världen, som i vissa sammanhang påstås. Tvärtom kommer de säkert att finna att detta beslut kommer att förbättra deras ställning på andra håll, framför allt i Afrika. Jag vill gärna understryka att svenska företags goda renommé, byggt på stort kunnande, pålitlighet och kvalitet, alltfört kommer att vara verksamt, och företagen kommer att på den här grunden kunna agera som tidigare.

Det har också sagts i debatten att det här förslaget kan leda till osäkerhet, därför att man tror att Sverige kommer att vidta liknande åtgärder i andra länder. Det är en ihålig argumentation. Det finns inte något annat lagfäst apartheidsystem i världen i dag än det sydafrikanska. Det är apartheidpolitiken, lagfäst rasförtryck, som vi vänder oss emot på detta sätt, därför att den är ett unikt fenomen i världen i dag.

Herr talman! Det har också i vissa sammanhang rests krav på handelsbojkott mot Sydafrika. I det avseendet är det nödvändigt med en bred internationell uppslutning för att man skall kunna uppnå effekt, dvs. sanktionsbeslut av FN:s säkerhetsråd. Däremot har var och en av oss både en möjlighet och en skyldighet att i vår vardag visa solidaritet med apartheidpolitikens offer genom att själva bojkotta sydafrikanska varor. Det har vi all anledning att påminna om nu och då, så att vi på det sättet som enskilda individer kan hjälpa till i detta arbete.

När det gäller de svenska investeringarna i Sydafrika måste man se på dem med ett särskilt stort allvar, eftersom det inte bara är fråga om ett ekonomiskt utbyte med Sydafrika i fråga om handel, utan om en verksamhet i landet – såsom det har påpekats tidigare här i dag – *på den sydafrikanska regimens villkor*. Svenska företag tvingas följa apartheidsystemet. Det kan inte vara vad vi skall medverka till.

Herr talman! Situationen i södra Afrika visar att ett ökat internationellt tryck är nödvändigt för att nå framsteg. Här, som i andra internationella sammanhang, är de insatser Sverige kan göra begränsade. Men detta faktum får inte hindra oss från att ta vårt ansvar. Låt oss hoppas att riksdagens beslut i dag blir ett led i en hårdare attityd mot Sydafrika från omvärldens sida! Så länge ett system som det i Sydafrika tillåts existera i världssamfundet har vi alla en skuld till den befolkning som lider.

DAVID WIRMARK (fp):

Herr talman! Jag vill uttala en glädje över att riksdagen i dag tar ett beslut om förbud mot investeringar i Sydafrika. Vi är många i denna kammare som tycker att detta är både en nödvändig åtgärd visavi Sydafrika och ett angeläget bidrag till stärkandet av den internationella opinionen mot apartheidsystemet. Därmed tillgodoses det syfte som riksdagen hade när den 1977 beslöt att hemställa hos regeringen om en utredning och ett lagförslag i denna fråga. Till

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

grund för beslutet i riksdagen låg som bekant motioner från socialdemokratin och folkpartiet – den folkpartistiska motionen anvisade just vägen via en utredning, och detta blev riksdagens beslut.

Herr Lidbom har redan sagt att vi i Sydafrikautredningen hade föredragit en annan, mindre byråkratisk lösning. Vi tycker att det är beklagligt att den av riksdagen och regeringen önskade begränsningen av svensk näringsverksamhet i Sydafrika inte kunde åstadkommas genom ett kapitalexportförbud i kombination med frivilliga överenskommelser med de berörda företagen. Nu gick inte detta – trots upprepade ansträngningar, inte minst från folkpartiregeringens sida – och därmed måste vi välja vägen att uppnå samma syfte genom en tvingande lagstiftning.

Grundläggande är naturligtvis att vi erkänner karaktären av förtrycket i Sydafrika. Här har vi den första dispyten med moderaterna, dispyten om huruvida situationen i Sydafrika är unik eller inte. Man kan fråga sig vilket intresse moderaterna har av att säga att sådant som förekommer i Sydafrika också förekommer i andra länder, när man vet att inget annat land så systematiskt bygger sitt samhälle på ras och hudfärg. Är det bara för att få ett argument mot en lag, riktad mot svenska företag, så är det väl ett dåligt skäl, herr Hernelius?

Låt mig citera en av de bannlysta ledarna för Christian Institute i Sydafrika, Theo Kotze, som i ett anförande vid Chatham House i London om situationen i Sydafrika för några månader sedan sade så här:

”Ingen är fri i detta samhälle. Lagen beslutar vart du kan resa, med vem du kan färdas på buss eller tåg, var du skall bo, med vem du får leva, med vem du får gifta dig med, var du får gå i skola, vem som får bli din lärare, vilken undervisning du har rätt till, vad du är tillåten att läsa, vad du får i lön och var du får begravas.”

Det finns en obönhörlighet i förtrycket som är unik. En medborgare som är svart eller färgad slår obönhörligt pannan mot barriärer som är oöverstigliga. Han får inte sitta i parlamentet, han är utestängd från de vitas universitet, från en rad ledande befattningar – oavsett hur bra han är, vilka kunskaper eller vilken politisk uppfattning han än skulle ha. Det är ett obönhörligt stopp.

Låt mig också ta upp några av moderaternas andra motargument. Man har sagt att denna lag inte kommer att få någon betydelse, eftersom ingen av de stora handelspartnerna, enligt moderaternas uttolkning, kommer att följa efter. Vi tror att det är av politisk och psykologisk betydelse att ett land som Sverige tar detta initiativ. Det kan få betydelse för andra länder, som ligger oss politiskt nära. Vi vet att länderna i Norden tänker i liknande termer. Vi vet att vad vi gör har betydelse för debatten i både USA och England, där det ändå finns opinionsbildande grupper och även vissa politiker som av samma skäl som vi vill begränsa de ekonomiska förbindelserna med Sydafrika.

Ett annat motargument är att lagförslaget har stor betydelse för oss själva, eftersom vi i fortsättningen inte kan hänvisa till att vi principiellt avvisar ensidiga sanktionsåtgärder, när vi en gång har antagit denna lag. Vi skulle därmed bli ett lätt byte för andra påtryckare. Självfallet kan vi även i fortsättningen hänvisa till att vi i Sydafrikafallet gjorde ett undantag på grund

av alldeles speciella skäl. Inte medför detta att denna riksdag eller vårt lands regering kan drivas till ställningstaganden som man inte vill göra. Det är, herr Hernelius, ett formalistiskt betraktelsesätt som ni driver i denna fråga, ett betraktelsesätt som inte är verklighetsbetonat.

En tredje punkt är frågan om ersättning till företag som lider förluster på grund av lagen. Herr Hernelius erinrade om att det på den punkten fanns en trepartireservation till förslaget till sanktionslag – och det är riktigt. Men nu har vi antagit sanktionslagen, och nu finns de regler som riksdagen beslutade om. Om säkerhetsrådet en gång i framtiden beslutar om sanktioner mot Sydafrika, kommer sanktionslagen att ta över från den lag som vi i kväll fattar beslut om. Det är därför helt logiskt att nu knyta an till bestämmelserna i sanktionslagen. Jag vill också erinra om att skadelidande kan vända sig till statsmakterna – det står klart och tydligt. I varje enskilt fall får man då pröva om det är rimligt med ersättning.

Sedan förra riksdagsbehandlingen har moderaterna valt att helt disassociera sig från tanken att nu gå vidare och överväga ensidiga åtgärder. Man gör det i svepande termer, som avslöjar en djup klyfta mellan moderata samlingspartiet och övriga partier. Moderaterna varnar för att förslaget är ett stöd för krafter som siktar på en konfrontation. I stället talar man om försoning mellan rasgrupperna och en utjämning av motsättningarna. Hur vill man åstadkomma detta? Och med vilka grupper vill man samarbeta? Tydligen vill man göra det genom en dialog med de vita makthavarna, utan att ta till maktmedel. För företagets del vill man inte ha några inskränkningar, tvärtom hävdar man i reservationen att en expansion av verksamheten behövs för att förbättra förhållandena för den svarta arbetskraften. Kravet är alltså status quo! Men hur skall detta kunna bidra till att skapa en förändring, när vi vet att de vita makthavarna hittills inte tagit något intryck av vädjanden eller av traditionell diplomati? Det här måste väl ändå vara ett problem. För moderaterna erkänner ju i början av sin reservation att den politiska situationen i Sydafrika utgör ett hot mot internationell fred och säkerhet. Och då vill man väl ändå, åtminstone i princip, göra någonting åt det.

Moderaternas argument att ekonomisk expansion och därmed ökning av investeringarna skulle vara det bästa medlet att visa ineffektiviteten i apartheidsystemet och dess filosofi har bemötts många gånger, bl. a. av Julius Nyerere i en uppsats i *Foreign Affairs* 1977. Han sade då att de senaste 30 åren borde ha klargjort att detta synsätt är en illusion. "Sydafrika har ekonomiskt snabbt vuxit sig starkare. Rasförtrycket har ökat ännu snabbare. Ty ju starkare ekonomin blir, desto mer pengar kan spenderas på att förtrycka majoriteten utan någon ekonomisk uppoffring för dem som gynnas av den vita överhögheten. En stark sydafrikansk ekonomi stärker regeringen, inte förtryckets offer."

Det är detta moderaterna förbiser. Det är därför de kan motsätta sig isoleringsstrategin, som ju under de senaste årtiondena fått ett allt starkare stöd. Jag kan erinra om de bindande sanktioner som säkerhetsrådet fattade beslut om hösten 1977 i fråga om vapenembargo. Andra fall kan inträffa, även

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

om västmakternas motstånd mot sanktioner i princip är orubbat. Den rekommendation som säkerhetsrådet har antagit är ett tecken på att Namibiafrågan kan utvecklas så, att bindande sanktioner blir alternativet för världssamhället.

Den obstruktion som Sydafrika nu gör i Namibiafrågan tror jag kommer att leda till att säkerhetsrådet måste ta sig en mycket allvarlig funderare på om man inte nu kan gå vidare på sanktionsvägen. Vår utrikesminister har ju nyligen hänvisat till att man borde pröva sanktioner i fråga om kärnkrafts-samarbete, flygtrafik, oljetillförsel och i fråga om just industriinvesteringar. Låt mig säga att frågan om en oljebojkott kanske t. o. m. skulle kunna införas i praktiken utan ett säkerhetsråds beslut, om OPEK-länderna själva kunde ena sig om ett embargo som en följd av Irans principbeslut att stoppa oljan till Sydafrika. Oljan från Iran svarar ju ändå för 90–95 % av Sydafrikas oljeimport, så just åtgärder på oljecområdet kan få effekter som kan rubba styrkebalansen och verkligen påverka regimen i Sydafrika. Det är ju sådana åtgärder vi har saknat hittills.

Min konklusion är: Sydafrika lever farligare i dag än under 1960-talet. Så gör också de stora västländerna, som genom sin fortsatta passivitet stöder Sydafrika. Frågan är hur länge denna politik är möjlig. Cuba och Sovjet befinner sig redan – i en eller annan form – i konfliktområdet.

En internationalisering av Sydafrikafrågan kommer inte att underlätta för väst att prioritera de strategiska hänsynen. Det tror jag vi skall välkomna, för man kan inte i längden av strategiska och säkerhetspolitiska skäl tolerera eller frysa ner brott mot mänskliga rättigheter.

INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Allan Hernelius har i debatten redogjort för skälen till att moderata samlingspartiet har yrkat avslag på lagen om förbud mot investeringar i Sydafrika. Om riksdagen likväl kommer att godkänna lagförslaget har vi i andra hand yrkat på olika ändringsförslag, och jag syftar då på punkterna 6–11 i utskottets hemställan.

Men vi har också under punkten 4 begärt att regeringen skall ta upp överläggningar med svenska företag om deras verksamhet i Sydafrika.

När man lyssnade till Carl Lidbom fick man en känsla av att hans anförande var riktat åt två håll. Det var riktat mot svensk företagsamhet och mot USA. USA blev nämligen i Carl Lidboms anförande exemplet på ett land som tydligen inte godkänner isoleringssanktioner. Och vi inom moderata samlingspartiet påfördes också – i och med vårt ställningstagande att vi vill åstadkomma överenskommelser med svenska företag – uppfattningen att vi icke skulle godkänna sådana sanktioner.

Jag skall här ge ett exempel. Man måste nämligen skilja på ensidiga sanktioner – sådana har vi från moderata samlingspartiets sida icke godkänt – och sådana sanktioner som är beslutade av FN:s säkerhetsråd, dit bl. a. vapenembargot hör.

En nationalpark i Sydafrika behövde två caterpillartraktorer från Peoria i USA. De var leveransklara, och alla handlingar var underskrivna men så

konstaterades det att huvudmannen för nationalparken var den sydafrikanska polisen. I och med det föll leveransen, eftersom vapenembargot också innefattar materiel till polisen. Sanktioner som är internationellt beslutade respekteras i alla länder, också i USA.

Men inom moderata samlingspartiet anser vi att varje form av konfrontationspolitik i sig utgör ett hot mot internationell fred. Och det svenska lagförslaget är en uppmaning till konfrontation som står i strid med FN:s regler för mellanstatliga relationer. Och det må vara oss förbehållet att tyda FN-stadgan formellt, dvs. bokstavligt. Jag vill här också erinra om att det runt om i världen sitter politiker och analyserar den svenska säkerhets- och neutralitetspolitiken. Vårt sätt att tyda FN-stadgan spelar vid sådana analyser en väsentlig roll.

Utskottsmajoriteten har här inte trott på att de svenska företagen kan påverka förhållandena på den sydafrikanska arbetsmarknaden i stort – en uppfattning som vi reserverar inte delar. Och vi anser oss här ha stöd av de spontana och allvarliga uppmaningar som har riktats till de svenska företagen från de anställda om att säranktioner inte skall vidtas. De som verkligen är berörda av lagen – de mer än 2 000 svarta arbetarna – anser tvärtom utskottsmajoriteten att svenska företag fyller en viktig uppgift i sitt arbete att verka för förbättrade förhållanden för färgade. Jag vill här också erinra om att den internationella metallarbetarfederationen har begärt att vi skall ha kvar svensk verksamhet i Sydafrika.

Nu säger Carl Lidbom att de svenska företagen varit motsträviga åren 1971–1977. Men debatten om svensk företagsamhet och svensk sanktionspolitik i Sydafrika har ju inte aktualiserats förrän efter det att riksdagen fattade det förra beslutet. Och det intressanta är ju: Vad har hänt med svensk företagsamhet i Sydafrika efter 1977? Det förteg Carl Lidbom.

Jag kan säga att ett av de större företagen som undersöktes i samband med utredningen har sålt sin verksamhet. Ett annat är på väg att låta den upphöra. Och detta är självklart, för med det här lagförslaget kommer – och det må vara önskvärt eller inte – svensk företagsamhet att dö i Sydafrika. Döden blir kanske långsammare än om lagen direkt förbjöd svensk verksamhet, men döden är likafullt förestående. Det är bara att hoppas att man från den svenska regeringens sida är medveten om de konsekvenser det bl. a. har på företagsamheten i vårt land.

Anmärkas bör kanske också att vid den avveckling som skett har lagen indirekt – fast den inte är fastställd av riksdagen – haft en verkan. Köparen av det svenska företaget har varit medveten om bakgrunden till försäljningen, och priset har blivit därefter. Allan Hernelius har här emellertid tagit upp den rättsliga aspekten på ersättningsfrågan, och jag vill bara instämma i det felaktiga i att svenska folket inte solidariskt skall bära kostnaderna för svensk utrikespolitik.

När sanktionslagen behandlades 1971 togs frågan upp huruvida underlåtenhet att handla i lagens riktning skulle straffbeläggas. Exportföreningen hade i sitt remissvar motsatt sig detta, och det socialdemokratiska statsrådet delade i princip denna uppfattning. Han ville inte heller bestrida riktigheten

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

av påståendet att moderbolag som har ett bestämmande inflytande över ett annat bolag inte kan göras ansvarigt för underlåtenhet hos det sydafrikanska dotterbolaget. Föredraganden ansåg att omständigheterna i det särskilda fallet skulle vara avgörande.

I dagens lagförslag slås det fast att också underlåtenhet att handla utgör ett brott mot lagen. Underlåtenheten skall vara straffbar, om den inneburit att moderbolaget dels icke införskaffat investeringsplan, dels inte sökt förhindra att förbudslagstiftningen kringgås.

Här påpekas – det gör utskottsmajoriteten, och det är ingenting att håna här i kammaren – att utländsk lagstiftning och utländska myndigheter kan komma att göra det omöjligt att påverka dotterbolagets handlande. Så blir säkert också fallet. ASEA t. ex. har ett dotterbolag som är introducerat på den sydafrikanska börsen, och moderbolaget har endast 45 % av aktierna. Att ålägga bolaget att ha detaljinsyn i investeringsverksamheten är omöjligt och att straffbelägga underlåtenhet att motarbeta beslut vilka man inte känner till är en orimlighet.

Vi har därför i ett av våra andrahandsyrkanden begärt att underlåtenhet skall utgå ur 3 och 4 §§.

Vi har också begärt att lagrådets enhälliga synpunkt att den föreslagna straffskalan skall mildras bör beaktas. Fängelse bör enligt vår mening utdömas endast i fall där brottet varit uppsåtligt, och vi sätter sex månader som en lämplig straffgräns. För oaktsamhet bör straffet begränsas till böter.

Utskottsmajoriteten har följt justitieutskottets yttrande, i vilket hänvisas till att lagen är utformad efter mönster av sanktionslagen och att straffskalan bör ha samma utformning som denna. Men sanktionslagen gäller, vilket också uttryckligen sägs i den lagen, brott mot internationell fred och säkerhet, något som lagrådet också påpekar. Då kan det inte vara rimligt att straffet skall vara detsamma.

Också när det gäller förverkandereglerna har moderaterna framfört förslag om ändring. När man inför en sådan här lagstiftning, som – jag vill återigen peka på det – verkar vara riktad direkt mot svensk företagsamhet, i första hand i Sydafrika, måste man nämligen först ha klart för sig vad det är som kan förverkas enligt lagen. Först och främst är det utbytet av brottet. Det bör vid förvärv av rörelse – om det gäller tillskott – vara hela tillskottet. Detta har emellertid i så fall kommit ett sydafrikanskt företag till godo och kan knappast nås.

Är brottet underlåtenhet, skulle det alltså vara överskottet av den industriproduktion som möjliggjorts genom att man skaffat något. Hur skall sådant överskott beräknas, om anskaffandet inneburit en lastbil eller en maskindel? Vi reservanter anser att betydligt mer undersökningar måste göras innan regler om förverkande kan införas i lagstiftningen.

Också när det gäller ikraftträdandet av lagen har reservanterna anfört avvikande mening. Vi instämmer i lagrådets uppfattning att lagen inte bör träda i kraft förrän den 1 januari 1980. Det är nämligen åtskilligt som de svenska företagen måste vidta för att skaffa sig erforderlig kontroll över

dotterföretagens verksamhet i Sydafrika. Jag vill särskilt peka på 5 §, enligt vilken moderföretaget före lagens ikraftträdande skall kunna avge en deklaration med rättslig verkan. Det behövs tid för att besluta om man vill begagna sig av denna möjlighet eller inte. Investeringsplan måste också upprättas, och det är en orimlighet att detta skall ske inom knappa två månader, vilket föreslås i majoritetsförslaget.

Herr talman! Här har alla talare från de andra partierna framställt denna lag som någonting om vilket alla har varit eniga, någonting om vilket ingen tvksamhet skall råda. Vidare skulle lagen på något sätt utgöra ett föredöme för världen i övrigt.

Men när man läser lagrådets remiss upplever man en förhållandevis stor skepsis till lagförslaget som sådant. Lagrådet ifrågasätter, om lagstiftningen vinner särskilt mycket i effektivitet på att den får omfatta mer än förbud mot kapitlexport från Sverige till Sydafrika, motsvarande i huvudsak punkterna 1 och 2 i 1 § första stycket.

Jag vill säga att jag tycker att det var välgörande att höra David Wirmark i alla fall säga att han själv delade uppfattningen att det hade varit bättre om lagen hade fått den utformningen och att man i övrigt hade kunnat lita till överenskommelser med den svenska företagsamheten. Det är i fråga om möjligheten till sådana överenskommelser som David Wirmarks och min uppfattning skiljer sig åt.

Herr talman! Lagen är en demonstrationslag: Se vad lilla Sverige kan! Inför regeringens glädje över denna demonstrationsmöjlighet får andra synpunkter åsidosättas. Så har man i lagen t. ex. i betydligt ringa grad diskuterat vilka motåtgärder som kan förväntas från sydafrikansk sida i form av lagstiftning. Redan nu har Sydafrika en lagstiftning som i hög grad reglerar utländsk produktion i landet.

Svensk verksamhet i Sydafrika svarar för mindre än 1 % av all utländsk verksamhet. Sett i relation till all sydafrikansk verksamhet rör det sig om några promille. Svenska företag ger emellertid vinst: för åren 1976–1977 var den tillsammans 70 miljoner. 30 miljoner togs hem, och huvuddelen av resten reinvesterades. Vad skall svenska företag i Sydafrika nu göra med sin vinst? Enligt sydafrikansk lag får ett företag inte föra hem mer än vad som motsvarar det sydafrikanska dotterbolagets aktiekapital. Man får inte använda vinsten för att köpa något, den får inte tas hem enligt sydafrikansk lagstiftning och den får inte reinvesteras enligt svensk lagstiftning. Den får ges bort. Det vore intressant att få höra vad handelsministern anser att eventuell vinst skall användas till. Jag är medveten om att svenska företag är intresserade av detta.

Här har inte pekats på konsekvenserna av lagförslaget för den svenska arbetsmarknaden. Ologiskt nog får handel, sjöfart och turism fortsätta, men svensk export till Sydafrika kommer att drabbas genom genomförandet av lagen. Man har gjort beräkningar som tyder på ett sysselsättningsbortfall för ca 3 000 personer i Sverige. Till sist, herr talman: Här har förekommit ett ord som under de senaste åren i hög grad har diskuterats när Sydafrikafrågan varit framme, och det är ordet *unik*. Är förhållandena i Sydafrika unika? Visst kan

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

man säga att de är unika – i ett enda avseende, nämligen det att diskriminering där sker på grund av hudfärg. Men i så fall är all diskriminering i sig unik så till vida som den alltid sker på grund av något. I en lång rad länder existerar förhållanden som ur de enskilda människornas synvinkel är lika outhärdliga och lika orättfärdiga som de i Sydafrika. Vill man bestämma sig för att rasdiskrimineringen i Sydafrika är unik, skulle man kunna göra det genom hänvisning till hudfärgen, men man kan inte påstå att förhållandena där är unika.

Grundläggande svensk utrikespolitik är att brott mot de mänskliga rättigheterna, diskriminering, särbehandling och förtryck skall bekämpas, var de än dyker upp. Vad vi från moderat håll har velat peka på är det tvivelaktiga i en lagstiftning som i första hand drabbar vårt eget land och vars verkningar för dem vi egentligen vill hjälpa är ytterligt ovissa, kanske obefintliga. I vår reservation har vi i första hand yrkat avslag på propositionen mot bakgrund av de argument som Allan Hernelius har framfört. I andra hand har vi föreslagit de ändringar i lagen som jag här redogjort för.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till alla punkter i den moderata reservationen.

I detta anförande instämde Håkan Winberg (m).

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Helt uppenbart är det för folkpartister, centerpartister och socialdemokrater m. fl. något alldeles extra motbjudande när diskriminering sker på grund av ras och när rasförtrycket sätts in i ett system av samhälleligt förtryck. Jag kan bara beklaga om den uppfattningen inte skulle delas av samtliga partier i den svenska riksdagen.

Däremot fann jag det mycket glädjande att höra att Ingrid Sundberg delar regeringens uppfattning att man runt om i världen med intresse följer vad Sverige vidtar för åtgärder gentemot apartheidregimen i Sydafrika. Det är precis det som är vår önskan. Det är på så sätt regeringens förslag till lag om investeringsförbud kan få internationell efterföljd.

Vi är från regeringens sida väl medvetna om att lagen kan få konsekvenser för svenska företag. Det är faktiskt så att det är det som är syftet med lagen. Vår strävan är alltså att förmå – ja, att tvinga – svenska företag att skära ned sin verksamhet. Lagen är riktad mot svenska företags verksamhet i Sydafrika. Och lagen har, som tidigare framhållits i den här debatten, blivit en nödvändighet på grund av att svenska företag, trots vad riksdag och regeringar uttalat, har underlåtit att vidta åtgärder för att minska sin verksamhet i Sydafrika.

Jag vill erinra om förhållandena i ett nordiskt grannland – Danmark – där antalet företag som är verksamma i Sydafrika inte är lika stort som i Sverige. Dessa danska företag tog ändå fasta på vad den danska regeringen uttalade och drog ned sin verksamhet i Sydafrika. Därför kunde den danske utrikesministern som svar på min fråga om man från dansk sida hade för avsikt att följa det svenska exemplet säga: Vi behöver ingen lag för det,

eftersom de danska företagen redan i handling har tillmötesgått vad den svenska regeringen kräver. Jag skulle önska att de svenska företagen ville handla på ett likartat sätt.

Nu erbjuder ändå den här lagen de svenska företagen en möjlighet att frivilligt klart deklarerat sin vilja att inte expandera sin verksamhet i Sydafrika. Och om de bestämmer sig för det, så har de möjlighet att utan en formell prövning av regeringen göra de ersättningsinvesteringar de finner nödvändiga. Detta är en extra möjlighet som ges i lagen för att företagen skall få ännu en chans att instämma i den uppfattning som riksdagen så många gånger har gett uttryck för och handla i enlighet med den.

Ingrid Sundberg frågade mig hur företagen skulle använda den vinst som de får av sin verksamhet i Sydafrika. Vi ser gärna att de använder den vinsten för expansion i andra delar av Afrika – och att de på samma sätt använder det de kan få ut vid en eventuell försäljning av svenska företag i Sydafrika.

Som jag också sade i mitt första anförande är jag övertygad om att det inte kommer att dröja så särskilt länge innan svenska företag med viss förtjusning kommer att i sina affärskontakter med länder i Afrika och andra delar av världen erinra om den svenska lagen mot Sydafrikas raspolitik och använda den såsom ett försäljningsargument för sina syften.

Herr talman! Jag begärde ordet – vilket tyvärr inte uppmärksammades – efter Karin Söders anförande. Jag gjorde det bara i ett enda syfte, nämligen att säga att det inte fanns ett ord i vad Karin Söder uttalade som jag inte i alla avseenden kan ställa mig helhjärtat bakom.

CARL LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Det var ett ganska arrogant anförande av Ingrid Sundberg som vi lyssnade till. Hon talar med förakt om den här lagen som en demonstrationslag: Se vad lilla Sverige förmår! Snarare tycker jag att moderaternas inlägg i kammaren har präglats av följande inställning: Se vad vi små moderater förmår när det gäller att protestera mot det vi ogillar!

Samtidigt glömmer Ingrid Sundberg fullständigt att denna "demonstrationslag" faktiskt är någonting som inte bara fyra partier av fem i denna riksdag står bakom. Den är något som våra folkrörelser vill ha, oavsett partianknytning och oavsett om det rör sig om världsliga, kyrkliga, fackliga eller andra rörelser. Det är inte värt mer än förakt, enligt moderaternas synsätt.

I övrigt var Ingrid Sundberg blygsam när hon tolkade mitt anförande så, att jag främst riktade mig emot de svenska företagen och mot USA. Men i den mån jag sade några kritiska ord, så var de faktiskt riktade mot moderaterna, vilket jag hoppades hade gått fram. Bl. a. riktades kritiken mot er tolkning av FN-stadgan. Ni flyr gärna bakom legalistiska argument när det gäller att försvara något som ni annars har litet svårt att klara ut med vanliga politiska argument.

Om det är riktigt, som ni säger, att FN-stadgan icke tillåter ensidiga åtgärder mot Sydafrika är det bara att konstatera att FN:s generalförsamling gång efter annan med ca 120 rösters majoritet mot 0 har rekommenderat

Fredagen den
1 juni 1979

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

dessa stadgevidriga, ensidiga åtgärder. Det är bara att konstatera att det som i dag är stadgevidrigt även för moderaterna för två år sedan var fullt förenligt med FN-stadgan, eftersom de då begärde ett förslag om ensidiga åtgärder.

Till Ingrid Sundberg vill jag säga att det är hyckleri när ni moderater kommer dragande med att vi skall pröva om det inte går att få företagen att gå med på frivilliga begränsningar. Jag har inte gjort annat än försökt få företagen att uppträda på det sätt som den svenska riksdagen önskar. Ända sedan 1970-talets början har vi uppmanat företagen att begränsa sina investeringar. Alltsedan riksdagen fattat sitt beslut om åtgärder har vi förhandlat. Valter Åman har förhandlat, men det gick inte bra. Sydafrikautredningen har förhandlat, folkpartiregeringen har förhandlat, men vi har alla mött ett enhälligt nej.

Företagen kan få ha sin fria vilja i alla fall inom ramen för 5 §, som Ingrid Sundberg kritiserade. Skriv på en förbindelse från företagets sida att ni tänker rätta er efter lagen, så kan ni slippa en del av byråkratin! Det är beskedet till företagen. Med tanke på den attityd som näringslivet intagit i denna fråga är det något oanständigt att nu komma och efterlysa förhandlingar.

INGRID SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Inledningsvis vill jag till handelsminister Cars säga, att det är lögn att påstå att vi skulle stödja rasdiskrimineringen. Jag tror också att det klart framgår av vår reservation att så inte är fallet. När det gäller synen på de svenska företagen beklagar jag att det i propositionen, som ändå är daterad nu i vår, över huvud taget inte har kunnat lämnas någon redogörelse för vad som hänt med de svenska företagen i Sydafrika efter år 1977. Det är ju den tiden de haft på sig att inskränka sin verksamhet. Mot bakgrund av de angrepp som här riktats tycker jag att man borde ha kunnat begära en sådan redogörelse.

Till handelsminister Cars och till Carl Lidbom vill jag säga att det inte är lätt att vara producerande företagare och sysselsätta svarta och samtidigt försöka förbättra för dem, när ens kollega, som bara är importör och som importerar varor från Sverige, utan att sysselsätta några svarta över huvud taget har tillstånd att medelst svensk sjöfart importera sina svenska varor, sälja dem och göra sig en vinst på dem. Handel och sjöfart är tillåtet. Vi har ju t. o. m. ett statsråd som med pomp och ståt inviger ett fartyg som skall till Sydafrika. Hur skall en producerande seriös företagare kunna finna någon logik i detta?

Handelsministern HADAR CARS:

Herr talman! Jag kan inte med bästa vilja i världen erinra mig att jag anklagat moderaterna för att stödja apartheidregimen i Sydafrika. Men varav hjärtat är fullt, därav talar uppenbarligen munnen.

CARL LIDBOM (s) kort genmäle:

Herr talman! Ingrid Sundberg efterlyste en redogörelse för vad som hänt efter 1977. Det intressanta skulle vara vad företagen gjort sedan dess – dessförinnan skulle de inte ha haft anledning att göra någonting, ansåg Ingrid

Sundberg.

Vad är det för trams? Sedan början av 1970-talet har Sveriges regeringar uppmanat företagen att dra ned sina investeringar i Sydafrika. Hur har företagen beaktat dessa uppmaningar? Jo, de har ökat sina investeringar. Jag nämnde perioden 1970–1976, då de svenska företagen ökade sina investeringar från 48 till 146 miljoner rand. Under denna period ökade de omsättningen, och de ökade antalet anställda vid tillverkningsföretagen från 3 600 till 4 800.

Så beaktade företagen under denna period regeringens och riksdagens önskemål om att de skulle dra ned investeringarna!

Sedan är det möjligt att Ingrid Sundberg kan leta rätt på ett eller annat företag som dragit öronen åt sig 1977. Men jag är rädd för att det i så fall var en tillfällig historia, och jag är också rädd för att den uteslutande berodde på att de blev skrämda av Soweto. Det var många företag som efter massakern i Soweto tänkte att nu började Sydafrika bli politiskt så oroligt att man ville vänta ett tag för att se om man vågade investera. Det är alltså inte något vidare belägg på företagens bredvillighet att följa den politik för en isolering, som Sveriges regering och Sveriges riksdag står för.

INGRID SUNDBERG (m) kort genmäle:

Herr talman! Nu får Carl Lidbom hålla reda på årtalen här!

Jag har tyvärr inte Valter Åmans lilla betänkande här. Man påstår att trots att Valter Åman förhandlade med de svenska företagen där nere, så hände det ingenting mellan 1971 och 1977. Men det är ju först under senare år som man kunde förvänta sig något resultat av dessa förhandlingar. Jag vill bara konstatera att handelsministern inte framlagt något exempel på vad som hänt där nere. Han verkar vara mera förvånad över att något företag har "dragit öronen åt sig". Nej, handelsministern, företagen har inte dragit öronen åt sig, utan företagen har börjat beakta det av den svenska regeringen och den svenska riksdagen beslutade uttalandet om angelägenheten av förhandlingar i syfte att begränsa svensk företagsamhet i Sydafrika. Det är bakgrunden till det hela.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Jag tror att kammarens ärade ledamöter hoppas att denna debatt snart skall vara till ända, och jag skall inte uppehålla kammaren alltför länge.

Jag vill bara säga att i den beskrivning som Karin Söder varmhjärtat gav av läget i Sydafrika och i den redogörelse som David Wirmark gav av förhållandena där nere kan vi i stort sett instämma. Det trodde jag hade framgått av vår reservation, av våra motioner och av våra yttranden här i dag.

Sedan vill jag också för dem av kammarens ledamöter som inte hörde inledningen av debatten påpeka att vad som skiljer oss åt är att vi vill följa FN-stadgan och hävda den gamla svenska huvudlinjen att sanktioner eller sanktionsliknande åtgärder skall bestämmas av FN:s säkerhetsråd genom

Nr 165

Fredagen den
1 juni 1979

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

Fredagen den
1 juni 1979

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

beslut eller rekommendation – icke av generalförsamlingen och icke heller på något annat sätt.

Vad vi nu är i färd med att göra är att fatta beslut om att Sverige ensidigt och utanför FN – sedan våra framställningar i FN icke vunnit gehör – skall vidta sanktioner.

Däri ligger skillnaden mellan oss. Det är någonting annat än vad som påstått i debatten. Jag tänker särskilt på Carl Lidboms överdrivna påståenden i olika sammanhang.

Det har anmärkts på att denna lagstiftning har kallats för demonstrationspolitik. Ja, en sådan anmärkning kan man göra. Men man kan också anmärka på vad utrikesministern sade i biståndsdebatten, nämligen att lagstiftningen var en gest.

På en punkt vill jag polemisera mot Karin Söder. Det gäller vad hon sade om våra anmärkningar beträffande det rättsliga innehållet, nämligen att de var den obotfärdiges förhinder. Nej, Karin Söder, så är det inte! Vi, liksom jag tror varje ledamot av denna kammare, tycker att en lagstiftningsprodukt som lämnar detta hus i rättssäkerhetens namn skall vara fullgången. Det är alltså inte fråga om något den obotfärdiges förhinder. Att en lagstiftning skall vara sådan jag här sagt håller vi på, och därför har vi yrkat att förslaget skulle gå till lagrådet för granskning. Den kritiken gäller också i någon mån handelsministern, som på den punkten föreföll mig gå något vilse.

Jag vill fråga David Wirmark om han någonsin hört talesättet att krypa genom en esskornett. Jag tyckte att han gjorde ett aktingsvärt försök i den riktningen, när han skulle försvara sin motion om ersättning till företag som drabbas av sanktionslagen och nu försökte förklara varför han inte ville ha någon ersättning till företagen. Orsaken till att han nu inte ville att det skulle utgå ersättning var att det var bestämt i sanktionslagen. Men motiven har väl inte ändrats, David Wirmark?

En allvarigare sak till sist, herr talman! Det har sagts i denna debatt att det här ärendet är en fråga om moral och att det gäller att ge ut något för denna moral – det får kosta något också. Det är riktigt, men då vill jag erinra om vad den amerikanske ambassdören Young sade när han fick höra talas om denna lagstiftning i Sverige: Det är klokt av svenskarna – det kommer ni att tjäna pengar på.

Tyvärr måste jag säga att handelsministern är litet inne på samma vägar när han på s. 24 i propositionen skriver: "Det är inte osannolikt att svenska företag kan dra nytta härav" – alltså av denna lag – "och att svensk export således kan förbättra sina möjligheter på viktiga marknader i u-länderna." Han fortsatte också på samma sätt helt nyligen då han sade, att det kan bli gynnsamma verkningar på den svenska försäljningen, om vi antar denna lagstiftning. Men då är det ju inte längre fråga om moral utan om kommersialism och affärsintressen. Är det så, herr handelsminister, att varav hjärtat är fullt talar munnen?

KARIN SÖDER (c):

Herr talman! Många ledamöter är otåliga och vill nu lämna kammaren. Jag vill dock bara göra några kommentarer till herr Hernelius senaste inlägg. Det är faktiskt så att lagrådet fick möjlighet att pröva denna lag. Som har sagts tidigare i dag har en majoritet av lagrådet också godkänt lagen. Jag menar då att vi har all anledning att följa upp denna lagstiftning. Vi står också på en formellt god grund.

Jag tror att det finns anledning att understryka att de icke vita i Sydafrika behöver känna att det finns vita människor utanför deras eget land som står på dera sida. Jag tror inte att vi har tillräckligt klart för oss vad det betyder för dessa människor. Det är fråga om de svartas tilltro till att de vita verkligen vill göra någonting åt det förtryck som existerar ute i världen.

Jag vill också begagna detta tillfälle till att säga, att det som sagts om företagens möjligheter att låta sig påverkas av den svenska debatten är litet förvånande. De var, som också Carl Lidbom sagt här tidigare, långt före 1977 på det klara med att det fanns en bred politisk opinion för att företagen skulle inskränka sin verksamhet i Sydafrika. De hade chansen till 1977, och de har haft ytterligare chanser sedan dess. Men deras chanser började alltså inte 1977 – det vill jag ha sagt i kammaren här i kväll.

DAVID WIRMARK (fp):

Herr talman! Jag vill bara replikera herr Hernelius genom att säga att vi har antagit en sanktionslag. Genom att den nu existerar har ett nytt faktum tillkommit, och när vi går att stifta en ny lag måste vi se till att denna blir samordnad med den sanktionslag som redan är beslutad. Det tycker jag inte är någon underlighet, och det borde också herr Hernelius förstå.

ALLAN HERNELIUS (m):

Herr talman! Till David Wirmark vill jag bara säga att han med detta inlägg än en gång demonstrerar hur svårt det är att krypa genom en esskornett.

Överläggningen var härmed slutad.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels motionerna nr 590 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del och nr 2680 av Lars Werner m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Oswald Söderqvist begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Fredagen den
1 juni 1979

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkan-
det nr 33 mom. 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit motionerna nr 590 av Lars Werner m. fl. i
motsvarande del och nr 2680 av Lars Werner m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Oswald Söderqvist begärde
rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröst-
ning gav följande resultat:

Ja - 271
Nej - 11

Mom. 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservatio-
nen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del, och
förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan
Ingrid Sundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voterings-
proposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkan-
det nr 33 mom. 3 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Allan Hernelius och Ingrid
Sundberg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens
ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingrid Sundberg begärde
rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröst-
ning gav följande resultat:

Ja - 232
Nej - 47
Avstår - 3

Mom. 4

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservatio-
nen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del, och
förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan
Ingrid Sundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voterings-
proposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkan-
det nr 33 mom. 4 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Allan Hernelius och Ingrid
Sundberg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingrid Sundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 231
Nej – 47
Avstår – 3

Mom. 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ingrid Sundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkan-
det nr 33 mom. 5 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingrid Sundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja – 231
Nej – 47
Avstår – 2

Mom. 6

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ingrid Sundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkan-
det nr 33 mom. 6 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingrid Sundberg begärde

Fredagen den
1 juni 1979

Förbud mot investeringar i Sydafrika och Namibia

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 233
Nej - 47
Avstår - 2

Mom. 7

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ingrid Sundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkan-
det nr 33 mom. 7 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingrid Sundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 233
Nej - 47
Avstår - 2

Mom. 8

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ingrid Sundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkan-
det nr 33 mom. 8 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingrid Sundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 232
Nej - 47
Avstår - 2

Mom. 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ingrid Sundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 33 mom. 9 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingrid Sundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	233
Nej	–	47
Avstår	–	2

Mom. 10

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan Ingrid Sundberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 33 mom. 10 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av Allan Hernelius och Ingrid Sundberg i motsvarande del.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då Ingrid Sundberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	229
Nej	–	47
Avstår	–	3

Mom. 11

Utskottets hemställan bifölls.

§ 2 På förslag av andre vice talmannen beslöts att kammarens förhandlingar skulle fortsättas vid ett senare sammanträde.

§ 3 Andre vice talmannen meddelade att på föredragningslistan för nästa sammanträde skulle bland två gånger bordlagda ärenden
dels utbildningsutskottets betänkande nr 45 uppföras främst,
dels skatteutskottets betänkande nr 53 sättas närmast efter jordbruksutskottets betänkande nr 38.

§ 4 Anmälades och bordlades

Skatteutskottets betänkande

1978/79:44 med anledning av propositionen 1978/79:115 om riktlinjer för energipolitiken såvitt avser budgetdepartementets verksamhetsområde jämte motioner

Utrikesutskottets betänkanden

1978/79:34 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

1978/79:35 med anledning av propositionen 1978/79:219 om ett ökat anslag till internationellt utvecklingssamarbete budgetåret 1979/80 jämte motion

Trafikutskottets betänkande

1978/79:28 med anledning av motion om flottningen i Ångermanälvens flodsystem

Jordbruksutskottets betänkande

1978/79:34 med anledning av viss del av propositionen 1978/79:115 med riktlinjer för energipolitiken, såvitt avser jordbruksdepartementets verksamhetsområde, jämte motioner

Näringsutskottets betänkanden

1978/79:55 med anledning av förnyad behandling av motioner om ändringar i lotteriförordningen (1939:207), bl. a. rörande automatspel

1978/79:60 med anledning av propositionen 1978/79:100 i vad avser energihushållning m. m., propositionen 1978/79:115 om riktlinjer för energipolitiken och propositionen 1978/79:127 om åtgärder för att främja sysselsättningen i Norrbotten (i viss del) jämte motioner

1978/79:62 med anledning av propositionen 1978/79:218 om lag om förbud mot att under viss tid tillföra kärnreaktorer kärnbränsle, m. m. jämte motioner

§ 5 Kammaren åtskildes kl. 20.57.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON